

O'QUVCHILARDA MILLIY G'URUR TUYG'USINI SHAKLLANTIRISHDA BADIY ASARLARDAGI TO'Y VA MAROSIMLARNING O'RNI

Boltayeva Qunduz Qahramonovna

Buxoro viloyat Jondor tuman 47-umumta'lim maktabi ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada badiiy asarlardagi o'zbek marosimlarining o'rni va ahamiyati to'g'risida mulohaza qilinadi. Shu maqsadda asarlaridagi marosimlar tahlil etilib, ularning xalq hayotidagi, yoshlarda milliy g'urur ruhini shakllantirishdagi ahamiyatiga e'tibor qaratilgan. Shu jumladan, marosimlardagi turli xalq o'yinlari ham tahlil qilingan.*

Kalit so'zlar: *to'y, marosim, kurash, "Oshiq", Navro'z, "Kelin salom", bayram, urf-odat.*

Zamonaviy o'zbek nasrining zabardast vakillaridan bir Tog'ay Murod adabiyot olamiga yoniq yulduz bo'lib kirdi. Jonli hayotga yaqinligi va uni badiiy idrok etish salohiyati bilan kitobxonlar qalbidan joy oldi. Adabiyot tarixiga nazar solsak, xalq og'zaki ijodi sarchashmalaridan oziqlanmagan, ijodiy madad olmagan birorta badiiy so'z ustasi bo'lmasa kerak. Biroq bu oziqlanish, madad olish turli ijodkorda turlicha shakl va darajada bo'ladi. Masalan, ayrim yozuvchilar ijodida juda yaqin ko'rinib turadi. Bu xususiyat xalq qo'shiqlari, o'yinlari, maqol-u matallardan foydalanganidan emas, balki unda oddiy xalqqa xos fikrlash, qahramonlar harakterini yaratish, uning uslubida mujassamlashgan bo'ladi. Shu jumladan, Tog'ay Murod asarlarini xalq og'zaki ijodining zamonaviy bir ko'rinishi deyishimiz mumkin. Sababi har bir asarida xalq og'zaki ijodining namunalarini uchratamiz.

Marosim so'ziga to'xtalsak, bu so'z arab tilidagi "marsum" so'zidan olingan bo'lib, 1)chizilgan; 2)rasm qilingan; 3)odat bo'lgan ma'nolarni anglatadi. Har bir inson umri davomida turli maqsadlarda uyushtirilgan va xalq orasida odat tusiga aylangan marosimlarda ishtirok etadi. Inson tug'ilishi, uylanishi, turmushga chiqishi bor ekan marosimlar ham bo'laveradi. Yozuvchining "Yulduzlar mangu yonadi" asari boshlanishi to'y tasviri bilan boshlanadi.

-Odamlar-u odamlar, tog'da bitgan bodomlar, eshitmadim demanglar

Zulfiqor polvonnikiga sunnat to'yiga he-e-e-ey!

O'zbek to'ylari rang-barang bo'lib ular bir biridan o'tkazilish tarzi, ishtirokchilari, tarkibi, vazifalari hamda ijro etiluvchi aytim va qo'shiqlari jihatidan keskin farq qiladi. Yurtimizning janubiy viloyatlarida to'y marosimlari bir necha jihatlar bilan boshqalaridan ajralib turadi. Yozuvchining "Oydinda yurgan odamlar" asarida buni yaqqol ko'rishimiz mumkin. Asarda o'zbek qadriyatlariga xos sovchi yuborish udumi tasvirlanadi. Non sindirish, fотиha to'y, to'qqiz toboq, qiz ko'rar kabi marosimlar to'y oldidan bo'lib o'tadi. Nikoh kunida o'tkaziladigan bir necha ajoyib urf-odatlarimiz keltirilgan. Kelin va kuyov yelkasidan igna bilan ip o'tkazish, bu ularning birikib yurishi, ajralib ketmasligi uchun bo'lsa, kuyov boshi uzra bir hovuch bug'doy sochilishi, bola-chaqasi shu bug'doy donalarida ko'p bo'lishini tilaydi.

It g'irillatar, kampir o'ldi, soch siypatar, qo'l ushlatar kabi udumlarimiz tarixi "Alpomish" dostoniga taqaladi. Nikoh marosimidan so'ng o'tkaziladigan udumlarimizdan biri "Kelin salom"dir. Kelin salom kuyovning ota-onasiga hurmat va yangi oila a'zolari bilan tanishish maqsadida o'tkaziladi. Bunda kayvoni momo tomonidan baland ovozda aytm aytiladi:

Soydan ho'kiz suvlatgan,
Do'mbirasin kuylatgan,
O'g'illarin uylatgan-
Qaynotamga salom!

Asarda diniy qadriyatlarimizdan bo'lgan "Laylat ul-Qadr" kechasi haqida ham aytib o'tilgan. "Laylat ul-Qadr" Oллоh taolo Muhammad Rasulullohimiz uchun yaratmish kecha bo'ladi. Bu kecha mo'min musulmonlar nimaniki tilasalar, tilaklari bajo bo'ladi. Orzu-umidlari ushaladi. Bu orqali yozuvchi diniy qadriyatlarimizga ham befarq emasligini ko'rsatmoqchi. Qissadagi yana bir milliy bayramlarimizdan biri bo'lgan "Navro'z" ayyomi ham tasvirlangan. Bu bayram yetti ming yil muqaddam paydo bo'lganligi aytiladi. Bu kunda barcha qir-adirlarga chiqib, sayllar uyushtiradi. Saylda yosh-u qari, ayol-u erkak yangi yilni xursandchilik bilan kutub oladi. Shunisi diqqatga sazovarki, yangi yilning boshlanishi haftaning qaysi kuniga to'g'ri kelishi, yilning qanday o'tishini belgilab bergan.

Masalan, payshanbada kelsa, dardmandlik ko'p bo'ladi, oy bilan kun-da tutiladi. Navro'z qadim zamonlardan bizgacha yetib kelgan muxtasham qadriyatlarimizdan biri, baynalminal bayramdir. Uning tarkibiga, qadimgi ota-bobolarimizning mifologik tassavurlaridan tortib bugungi zamondoshlarimizning qarashlarigacha bo'lgan ma'naviyat olami singib ketgan bo'lib, u insoniyat madaniy taraqqiyotining qar bir yutuqidan doimo kuch va quvvat olib turadi. Inson tug'ilishida marosim, o'sib ulg'ayishida marosim va so'nggi yo'lga ketishida ham marosim bilan yodlanadi. Xalqimiz motam marosimlariga ham alohida e'tibor berishadi. Odatda motam marosimlarida "Kir yuvdi", "Yettisi", "Qirqi", "Yili" kabi yig'inlar o'tkaziladi. Asarda motam marosimini oxirida uchratamiz. Oymomo vafot etishi barchani qayg'uga soladi. Yosh-yalanglar momomlab-momomlab, onamlab-onamlab yig'lashida ko'ramiz.

Xovlimizning tolini Tobut bo'lsin, deganmidik? Voy enam-ovv, enam-ovv!..

To'y bekasi aytgani boshqa, to'y xo'jasi aytgan boshqa" Asarda 10dan ortiq xalq o'yinlari bolalar, ayollar, kattalar tomonidan o'ynalganligi aytiladi. "Yashinmachoq", "Oqsuyuk", "Oshiq", "Yong'oq", "Shumshak", "Chillak", "Zuvillartar" kabilar. Surxon vohasida hech bir to'y kurashsiz o'tmaydi. Kutash o'yinining haqiqiy vatani O'zbekistondir. Bundan besh ming yil oldin paydo bo'lgan. Shuncha yillar davomida xalqimizning or-nomusi, yigitlarning kuch-qudrati ramzi bo'lib kelmoqda. Kurashda xalqimizning ruhiyatiga, asl xislatlariga azal-azaldan xos bo'lgan mardlik, jasurlik, halollik, insonparvarlik fazilatlarini mujassamlashgan. O'zbek o'g'lonlarining mard va jasurligi, do'stiga, Vatanga sodiqligi, halolligi kabi hislatlarini yozuvchi mana shu kurash tasviri orqali ochib beradi. Davraga chiqqan polvon haqqoniy o'ynashi kerak. G'irromlarni xalq tan olmaydi.

Tog'ay Murod hech bir ijodkorga xos bo'lmagan uslubda qalam tebratadi. Yozuvchi ustozlariga ham taqlid qilmaydi. Dunyoni, uning voqea hodisalarini, kishilar orasidagi

munosabatlarini, ularni yuzaga keltiruvchi fikr-o‘ylar, orzu niyatlar, ularning samarasi bo‘lmish his-tuyg‘ularni o‘ziga xos ko‘z bilan, aniqrog‘i xalq ijodkorlariga xos tarzda ko‘radi va ta‘riflaydi. Xalq marosimlari shakl va mazmundan qat‘iy nazar bugungi kunni o‘tmish bilan bog‘lab turuvchi ma‘naviy zanjir hisoblanadi.

Shunisi diqqatga loyiqki, ushbu asarning yuqori darajada muvaffaqiyatli chiqishida xalq og‘zaki ijodining o‘rni beqiyos. Shuningdek, badiiy asarlarda to‘y va marosim tasvirlaridan foydalanish kelajak avlodda milliy g‘urur hissini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Milliy g‘ururimiz hisoblangan necha asrlardan buyon saqlanib kelayotgan urf-odatlar, millatimizning, ertamiz egalari hisoblangan yosh yigit-qizlarimizning vatanga muhabbat, urf-odatlarga hurmat kabi milliy g‘urur ruhi ostida tarbiyalanishi, kamol topishi uchun boshlang‘ich poydevor bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANADIGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI :

1. I. A. Karimov. Adabiyotga e‘tibor-ma‘naviyatga, kelajakka e‘tibor. —Sharq yulduzil jurnali, 2009.
2. N.Rahmon. O‘zbek mumtoz adabiyot tarixi. O‘quv qo‘llanma, 2014
3. R. Orzibekov. O‘zbek adabiyot tarixi. Toshkent, 2006
4. Mallayev N. O‘zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: « O‘qituvchi», 1976,